

ที่มาของความเชื่อของชาวพุทธเกี่ยวกับเทวดาและพรหม : กรณีศึกษาจากประวัติของพระพาทิยทวารุจิรายเถระ

น.อ.รศ.ทองใบ ชีรานันท์ทางกูร
ประจำโรงเรียนนายเรือ

ในวงวิชาการทางด้านศาสนานั้นเป็นที่รู้กันดีว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภท *อเทวนิยม* (Atheism) ซึ่งในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้นิยามศัพท์ *อเทวนิยม* นี้ว่า เป็นศาสนาประเภทที่มีหลักการและหลักคำสอนซึ่งไม่มีพระเป็นเจ้าหรือเทพเจ้าเป็นจุดศูนย์กลาง แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่า พระพุทธศาสนาปฏิเสธแนวความคิดเรื่องเทพเจ้าหรือเทวดาโดยสิ้นเชิง เพราะในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพุทธศาสนา ปรากฏว่ามีมากมายหลายแห่งที่กล่าวถึงเรื่องเทวดาและพรหมเอาไว้และก็ได้มีการแยกแยะภพภูมิของเทวดาและพรหมชั้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเทวโลกและพรหมโลกเอาไว้เสียอีกด้วย

แต่ในส่วนที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับนั้น ก็ตรงที่ว่ามีเทพเจ้าหรือเทวดาองค์ใดองค์หนึ่งมีบทบาทสำคัญจนถึงกับว่าทำหน้าที่ก่อกำเนิดชีวิตของโลกและของมนุษย์โดยเป็นผู้สร้างโลก (Creation) เป็นผู้ปลดปล่อยบาป (Salvation) ให้แก่มนุษย์ และเป็นผู้ทำหน้าที่พิพากษาความดีความชั่ว (Judgment) ของมนุษย์ในวันอวสานของโลก เหมือนอย่างศาสนาประเภท *เทวนิยม* (Theism) ต่าง ๆ กล่าวคือ ศาสนาฮินดู ศาสนาซิกข์ ศาสนายิว ศาสนาโซโรอัสเตอร์ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

นอกจากจะรับรองว่ามีเทพเจ้าหรือพรหมประจำอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ แล้ว พระพุทธศาสนาก็ยังมีคติความเชื่อด้วยว่า คนเราบางคนมีญาติ พี่น้องและเพื่อนฝูงที่เคยเกิดร่วมกันมาในอดีตชาติในขณะที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารที่ไม่มีเบื้องต้นและที่สิ้นสุด ในปัจจุบันอยู่ในเทวโลกและพรหมโลกอีกมากหลาย ซึ่งบรรดาญาติ พี่น้องและเพื่อนฝูงที่อยู่ในเทวโลกและพรหมโลกเหล่านี้บางทีก็จะมาช่วยดลบันดาลนำเราผู้มาเกิดใหม่มนุษย์โลกไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง เช่น หากเรามีความเห็นผิด (มิจฉาทิฎฐิ) ก็ จะนำทางเราไปสู่ความเห็นถูก (สัมมาทิฎฐิ) เป็นต้น

กอบประด้วยเหตุที่มนุษย์ที่มาจากมนุษย์โลกไม่มีความรู้และไม่มีความสามารถที่จะมองเห็นอนาคตของตนเองได้ แต่พวกเทวดาและพวกพรหมเป็นพวกโอบปาติกะสามารถมีฤทธานุภาพในเรื่องนี้ ชาวพุทธหลายท่านจึงหวังให้เทวดาและพรหมมาให้ความช่วยเหลือในบางครั้งบางคราว

ดังเรื่องที่ว่า มีพระพรหมองค์หนึ่งลงจากพรหมโลกมาแนะนำให้ท่าน “พาทิยทวารุจิรายเถระ” ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและเมื่อไปเฝ้าแล้วก็ได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือเป็นพระอรหันต์ในขณะที่ยังเป็นคฤหัสถ์ และพระพุทธเจ้าก็ยังได้สถาปนาท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุผู้บรรลุธรรมโดยฉับพลันอีกด้วย

เรื่องของท่านพหิตยทวารุจิริยะนี้ เป็นเรื่องที่ท่านพระพุทโธษาจารย์ นักปราชญ์นามอุโฆษชาวอินเดียตอนใต้ ได้นำมาประกอบในอรรถกถา(คำอธิบาย) พระธรรมบท (ธัมมปทัฏฐกถา) พระคาถาที่ ๑๐๑ ซึ่งแสดงให้เห็นตัวอย่างของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทวดาและมนุษย์ ได้เป็นอย่างดี และจากเรื่องนี้ก็ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวพุทธมากมาย ที่แม้ว่าจะนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะสูงสุดแล้ว แต่ก็ไม่วายที่จะให้ความนับถือและขอพรจากเทวดาและพระพรหมไปพร้อม ๆ กันด้วย

แต่ที่นำเรื่องนี้มาเสนอก็มิได้หมายความว่า จะให้มนุษย์เราหวังแต่จะพึ่งพาเทวดาและพรหมมาช่วยให้เราบรรลุพระนิพพานหรือบรรลุเป้าหมายใด ๆ ที่เราตั้งไว้แล้ว แต่ต้องการจะบอกว่าเมื่อเรารู้ว่าเรามีญาติและเพื่อนพ้องอยู่ในพรหมโลกและเทวโลกแล้ว เราจะได้มีกำลังใจมุ่งมั่นปฏิบัติคุณงามความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปเท่านั้นเอง

ความในอรรถกถาพระธรรมบทมีว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพหิตยทวารุจิริยะ แล้วตรัสพระคาถาธรรมบทที่ ๑๐๑ มีความโดยพิสดารว่า

นายพหิตย เกิดในวรรณะแพศย์ ตระกูลกุกุมพี แคว้นพหิตย ที่มีชื่อเช่นนี้ คงจะเรียกตามชื่อแคว้น เมื่อเจริญวัยขึ้นได้ประกอบอาชีพค้าขายตามบรรพบุรุษ เนื่องจากมีถิ่นฐานอยู่แถบชายฝั่งทะเล จึงอาศัยเรือเดินทะเลบรรทุกสินค้าไปตามเมืองต่าง ๆ สถานที่ที่ติดต่อค้าขายเป็นประจำ ก็คือ แถบสุวรรณภูมิ อันตั้งอยู่ในแคว้นกัมโพชะ ท่านจอดเรือรับส่งขนถ่ายสินค้าที่ทำเรือสุปารกะ ในอปรันตชนบท

การเดินทางเรือค้าขายเป็นไปตามปกติตลอดมา แต่วันหนึ่งขณะที่เรือกำลังแล่นอยู่ในทะเล ได้มีลมพายุเกิดคลื่นใหญ่ซัดเรืออับปางลง ลูกเรือตายทั้งหมด นายพหิตยคนเดียวเท่านั้นที่อาศัยเกาะแผ่นกระดานสามารถพยุงกายมิให้จมน้ำตายเป็นเหยื่อปลาในทะเล พยายามกระเสือกกระสนประคองกายเข้าไปถึงฝั่งที่ทำสุปารกะ แต่นายพหิตยก็มาถึงท่าเพียงตัวเท่านั้น เสื้อผ้าที่สวมใส่หลุดหายไป ในทะเล เหลือแต่ร่างกายที่เปลือยเปล่า

ณ บริเวณท่าเรือสุปารกะนั้น มีพ่อค้าประชาชนหนาแน่น เพราะเป็นศูนย์กลางการขนถ่ายสินค้าและการค้าขาย นายพหิตยนอนหมดแรงอยู่ที่ชายฝั่ง ทั้งหิวทั้งเพลีย นอนคิดหาหนทางเพื่อเอาชีวิตรอดต่อไป แต่รู้สึกเขินอายที่ร่างกายเปลือยเปล่า ไม่มีสิ่งใดปิดบังร่างกายเลย จึงใช้เปลือกไม้บ้างใบไม้บ้าง เท่าที่จะหาได้มาทำเป็นเครื่องปิดบังแทนเสื้อผ้า และได้อาศัยร่มเงาที่ศาลเทพารักษ์แห่งหนึ่งใกล้ๆ บริเวณท่าเรือสุปารกะนั้น พอคความเหนื่อยเพลียบรรเทาแล้ว จึงถือแผ่นกระเบื้องเที่ยวขออาหารจากชาวบ้าน

ในสมัยนั้น คำว่า “พระอรหันต์” เป็นคำที่ประชาชนกล่าวขานกันทั่วไปว่า มีอยู่ที่โน่นบ้าง มีอยู่ที่นี้บ้าง แต่ยังไม่เคยมีผู้ใดได้เคยพบพระอรหันต์จริง ๆ เลย พอได้เห็นนายพาหิยะผู้นั่งเปลือกไม่มีร่างกายผายผอม ถือแผ่นกระเบื้องเดินมาในลักษณะอย่างนั้น ต่างก็พากันเข้าใจว่า “นี่แหละคือพระอรหันต์”

พวกคนทั้งหลายจึงพากันให้อาหารบริโภคอย่างอุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ทำให้นายพาหิยะร่างกายแข็งแรงขึ้น และเกิดความคิดว่า ที่ได้อาหารมาบริโภคอุดมสมบูรณ์เช่นนี้เพราะการเปลือกกาย ถ้าสวมใส่เสื้อผ้าแล้วจะทำให้เสื่อมจากลาภสักการะ ดังนั้นจึงปฏิเสธที่จะยอมรับเสื้อผ้ามาสวมใส่ เพราะเกิดความคิดว่า “ถ้าสวมใส่เสื้อผ้าแล้ว จะทำให้เสื่อมจากลาภสักการะ”

อีกทั้งนายพาหิยะก็เริ่มเข้าใจผิดคิดว่าตนเป็นพระอรหันต์จริงๆ จึงดำรงชีวิตและปฏิบัติตนไปตามนั้น เมื่อไปไม้และเปลือกไม้เก่าแห้งแล้วก็เปลี่ยนใหม่อยู่เรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้จึงได้นามต่อท้ายชื่อว่า “ทารุจิริยะ” และเรียกชื่อเต็ม ๆ ว่า “พาหิยกทารุจิริยะ” ซึ่งแปลว่า พาหิยะผู้มีเปลือกไม้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และได้ดำเนินชีวิตโดยทำนองนี้เรื่อยมาเป็นเวลานาน

วันหนึ่ง ได้มีพระพรหมองค์หนึ่ง ผู้เคยเป็นเพื่อนเก่าที่เคยปฏิบัติธรรมร่วมกันมาในอดีตชาติกับนายพาหิยะ และได้บรรลุธรรมถึงขั้นอนาคามีผล เมื่อตายแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส ได้ติดตามดูพฤติกรรมของนายพาหิยะมาตลอด เห็นว่าเพื่อนกำลังปฏิบัติผิดทาง ดำเนินชีวิตด้วยการหลงโลก ซึ่งจะทำให้ไปเกิดในทุกคติอบายภูมิ จึงลงมาเตือนให้สติว่า

“พาหิยะ ท่านไม่ใช่พระอรหันต์ บัดนี้ พระอรหันต์ที่แท้จริงเกิดขึ้นแล้วในโลก ขณะนี้ พระองค์ประทับอยู่ ณ พระเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล”

นายพาหิยะได้ฟังคำเตือนของพระพรหมผู้เป็นเพื่อนเก่าแล้วเกิดความสลดใจในการกระทำของตน รู้สึกสำนึกผิดเลิกละการกระทำนั้น และเกิดความปีติยินดีที่ทราบว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก

เขาจึงรีบเดินทางจากท่าเรือสุปปารกะ มุ่งมาเมืองสาวัตถี ซึ่งมีระยะทางถึง ๑๒๐ โยชน์ (ราว ๑๕๒ กิโลเมตร) เดินทางทั้งวันทั้งคืนอย่างรีบร้อน เพื่อเข้าเฝ้าพระบรมศาสดาให้เร็วที่สุด เพราะมีลางสังหรณ์ว่าความตายจะมาถึงตน เมื่อเดินทางมาถึงเมืองสาวัตถี ในเวลารุ่งเช้าแล้ว รีบตรงไปยังพระเชตะวันมหาวิหาร

เมื่อได้ทราบข่าว ขณะนี้ พระบรมศาสดาเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมือง จึงรีบติดตามไปในเมือง และได้พบพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จบิณฑบาตอยู่ ด้วยความปีติยินดีเป็นอย่างมาก เข้าไปกราบแทบพระบาทแล้ว กราบทูลขอให้แสดงธรรมให้ฟัง พระพุทธองค์ตรัสห้ามว่า “พาหิยะ เวลานี้มิใช่เวลาแสดงธรรม”

พาทิยะได้พยายามกราบทูลวิงวอนถึง ๓ ครั้ง พระบรมศาสดาจึงทรงแสดงธรรมให้ฟัง โดยตรัสสอนให้สำรวมอินทรีย์ คือ เมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น ได้ยินเสียงก็สักแต่ว่าได้ยิน ได้กลิ่นก็สักแต่ว่าได้กลิ่น ลิ้มรสก็สักแต่ว่าลิ้มรส และสัมผัสก็สักแต่ว่าสัมผัส ใจรับรู้อารมณ์ก็สักแต่ว่ารับรู้ อย่าได้ยินดียินร้ายในสิ่งเหล่านั้น และหมั่นสำเหนียกศึกษาในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อยู่เป็นนิตย์

นายพาทิยะส่งจิตไปตามกระแสพระธรรมเทศนา ก็ได้บรรลุพระอรหัตตผลในทันที ท่านได้กราบทูลขออุปสมบท แต่พระพุทธองค์ทรงทราบด้วยพระญาณพิเศษว่า ในอดีตชาติ ท่านพาทิยะไม่เคยทำการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรด้วยบาตรและจีวรมาเลย เมื่อบวชแล้วบาตรและจีวรที่จะเกิดด้วยบุญฤทธิ์ก็จะมี

พระองค์จึงรับสั่งให้ท่านไปหาบาตรและจีวรมาให้ครบก่อน และในขณะที่ท่านกำลังแสวงหาบาตรและจีวรอยู่นั้น ได้ถูกอมมนุษย์ผู้เคยเป็นศัตรูกันมาแต่อดีตชาติ เข้าสิงร่างแม่โคลูกอ่อนเข้าขวิดท่านตาย ท่านนิพพานตั้งแต่นั้นไม่ได้บวช

พระพุทธองค์เสด็จกลับจากบิณฑบาต ทอดพระเนตรเห็นศพของท่านนอนตายอยู่ริมทาง จึงรับสั่งให้ภิกษุที่ติดตามเสด็จมาจัดการฌาปนกิจให้ท่านและให้สร้างสถูปใส่อังคารธาตุของท่านเอาไว้ให้ผู้คนบูชา

เมื่อเสด็จกลับถึงพระเชตวันมหาวิหารแล้ว พระศาสดาได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า พาทิยะได้นิพพานแล้ว และได้ตรัสบอกภิกษุทั้งหลายด้วยว่า พาทิยะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย(เอตทัคคะ)ทางด้านตรัสรู้เร็ว(ชิปปาภิญญา)

พระดำริสของพระศาสดาได้สร้างความงุนงงแก่พระภิกษุทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง พระภิกษุเหล่านั้นทูลถามพระศาสดาว่าพาทิยะเป็นพระอรหันต์ได้อย่างไรและเป็นตั้งแต่เมื่อใด พระศาสดาตรัสว่า “พาทิยะบรรลุพระอรหัตตผลเมื่อตอนที่ได้รับคำแนะนำของเราขณะยืนอยู่บนถนนเมื่อตอนที่เราบิณฑบาตอยู่นั้น”

พวกพระภิกษุเกิดความสงสัยอยู่ต่อไปว่า เขาจะบรรลุพระอรหัตตผลได้อย่างไรในเมื่อเขาฟังธรรมะจากพระศาสดาเพียงไม่กี่ประโยค ดังนั้นพระศาสดาจึงตรัสว่า ถ้อยคำจะเอื้อประโยชน์หรือไม่ไม่ได้อยู่ที่ปริมาณหรือความยาวของถ้อยคำ แต่อยู่ที่คุณภาพ

จากนั้นพระศาสดาได้ตรัสพระคาถาธรรมบทนี้ว่า

สหสส์ อปี เจ วาจา

อนตถปทสมฺหิตา

เอกํ อตถปทํ เสยฺโย

ยํ สุตวา อุปสมฺมติ.

คำพูดที่เหลวไหลไร้ประโยชน์ตั้งพันคำ

ก็สู้คำพูดที่มีประโยชน์คำเดียวไม่ได้

เพราะฟังแล้วทำให้จิตใจสงบ.

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒.

พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์. เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก
จำกัด, ๒๕๔๖.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธวจนะในธรรมบท. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๒.